

О. О. Трофименко

здоб. I курсу магістратури економіко-правового факультету

ОНУ імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: к.ю.н., доц. М. О. Саракуца

ПОНЯТТЯ КІБЕРПРОСТОРУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Незважаючи на стрімке зростання популярності терміну «кіберпростір», він був введений в науковий обіг відносно недавно, але все частіше його використовують у правовій доктрині.

Сьогодні зазначене поняття можна зустріти в міжнародно-правових актах, національних джерелах права, а також в доктринальних працях зарубіжних та вітчизняних науковців

Держави та міжнародні установи вживають термін «кіберпростір», але єдиного нормативного тлумачення ще не надано. Але спроби в цьому напрямку тривають.

Так, за офіційними документами Євросоюзу, кіберпростір – це віртуальний простір, у якому циркулюють електронні дані світових персональних комп'ютерів.

У Німеччині вважають, що кіберпростір – це вся інформаційна інфраструктура, яка доступна через Інтернет поза будь-якими територіальними кордонами.

С. Гнатюк запропонував наступне визначення: кіберпростір – це віртуальний простір, що отриманий у результаті взаємодії користувачів, програмного та апаратного забезпечення, мережових технологій (у т.ч. Інтернет) для підтримки управління процесами перетворення інформації (електронних інформаційних ресурсів) з метою забезпечення інформаційних потреб суспільства [1].

Враховуючи колосальний вплив Інтернету на комунікацію, на соціально-економічні, культурні та політичні процеси в суспільстві, на інші ключові сфери життєдіяльності, право на доступ до Мережі плавно увійшло до міжнародної системи прав людини. У 2007 році Радою Європи було прийнято Рекомендацію «Про заходи щодо зміцнення суспільної значущості Інтернету» [2], в якій наголошувалося, що повноцінне та всебічне здійснення прав і свобод людини неможливе без наявності доступу до інтернету. Пізніше, у 2014 році, ці положення набули розвитку та були представлені вже у вигляді цілого каталогу принципів, що проголосили заборону на примусове припинення доступу користувача до Інтернету (за винятком наявності відповідного судового рішення, через умови договору або інших законних підстав) та інші форми дискримінації за будь-якими ознаками, а також забезпечення цінової та географічної доступності Інтернету незалежно від місця проживання та рівня доходу користувача.

Загалом треба зазначити, що законодавство країн Європи сьогодні йде шляхом не лише визнання права на доступ до інтер-

нету як одного з прав людини, а й в його декларуванні конституціями деяких країн. Так, наприклад, комісар Ради Європи з прав людини Дуня Міятович заявила: «Внесок інтернету у розвиток безпосередньої демократії та реалізацію свободи слова та ЗМІ дозволяє говорити про те, що право доступу до інтернету з часом може бути зведено до рангу конституційного» [3].

Судова практика Європейського суду також йде шляхом визнання права, що розглядається, як одного з найважливіших прав людини. У своїх рішеннях Європейський суд, наприклад, зазначає: «штучне створення бар'єрів для доступу до великого обсягу інформації значно обмежує права інтернет-користувачів та призводить до значних непрямих наслідків» [4].

У 2016 р. підписано документ, що продемонстрував собою прагнення європейських держав до співробітництва у кіберпросторі. Ним стала Директива ЄС з мережевої та інформаційної безпеки (EU Network and Information Security (NIS) Directive) [5]. Її метою є досягнення високого загального рівня безпеки мережевих та інформаційних систем у рамках Союзу. Так, для досягнення цієї мети, поряд з іншим, Директива зобов'язує держави-члени: ухвалити відповідні національні стратегії; створювати групи зі співробітництва з метою підтримки і сприяння стратегічній співпраці та обміну інформацією між державами-членами; створювати групи реагування на комп'ютерні інциденти з метою розвитку довіри між державами-членами та швидкого й ефективного оперативного співробітництва; встановлювати вимоги безпеки для операторів цифрових послуг тощо.

Сучасний порядок денний для політики ЄС у сфері кіберпростору була сформульована в 2019 р. Головою Європейської комісії Урсулой фон дер Ляйен, яка заявила про необхідність відповідності політики ЄС новим викликам інформаційних технологій. З цією метою в Європейському союзі в період з 2019 по 2024 р. передбачається реалізація таких заходів [6]:

– ухвалити Закон про цифрові ринки (Digital Markets Act), який дозволив би встановити правила конкуренції для онлайн-платформ торгівлі;

– ухвалити Закон про онлайн-сервіси (Digital Services Act), спрямований на припинення дій щодо поширенню незаконного контенту та товарів на основі правил прозорості онлайн-торгівлі;

– прийняти Регламент із захисту особистих даних (ePrivacy Regulation);

– ухвалити Закон про управління персональними даними (Data Governance Act).

Отже, підбиваючи підсумки, можна сказати що існує різниця в підходах до розгляду феномену кіберпростору. Спостерігається динаміка в розумінні даного явища. Розробляються спеціальні законодавчі акти на світовому та національному рівнях, створюються доктрини, національні стратегії, що приписують певні правила поведінки та регламентують суспільні відносини в кіберпросторі.

Однак слід зазначити, що в ЄС немає чіткого та єдиного визначення кіберпростору, яке по-різному закріплюється в нормативних правових актах. Таким чином, у праві ЄС, як і раніше, залишається актуальним питання про єдине розуміння зазначеного поняття.

Література

1. Гнатюк С. О. Кібертероризм: історія розвитку, сучасні тенденції та контрзаходи. *Безпека інформації*. 2013. Т. 19, № 2. С. 118–129.

2. Recommendation CM/Rec (2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet. URL: http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/cybercrime/T-CY/T-CY_2008_CMrec0711_en.PDF (дата звернення: 11.04.2023).

3. OSCE media freedom representative calls on governments to recognize access to the Internet as a human right. OSCE Press release 16 July 2011 URL: <http://www.osce.org/fom/81006> (дата звернення: 11.04.2023).

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «АХМЕТ ЙІЛДІРІМ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ» (Ahmet Yildirim v. Turkey) від 18 грудня 2012 р., скарга N 3111/10. URL: <https://>

hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-126863&filename=001-126863.pdf&TID=ihgdqbxnfi (дата звернення: 10.04.2023).

5. European Commission. Network and Information Security (NIS) Directive. (2016). Digital Single Market, Digital Economy & Society, Directive (EU) 2016/1148. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/news/network-and-information-security-nis-directive>. (дата звернення: 11.04.2023).

6. Von der Leyen, U. (2019) A Union that strives for more, My agenda for Europe. European Commission. URL: http://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf (дата звернення: 11.04.2023).